

УДК 37.018.3(477.87)(09)«1939/1944»
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-91-2>

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ НА ЗАКАРПАТТІ В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Черепаня Марія Тарасівна,
доктор філософії з педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет
mariia.cherepania@gmail.com
orcid.org/0000-0002-2333-5140

Історія становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Україні загалом і на Закарпатті зокрема є важливим джерелом педагогічного досвіду, вивчення, аналіз і систематизація якого сприятиме осмисленню й усвідомленню сучасних процесів глобалізації в освіті та проектуванню її майбутнього.

Мета дослідження – з'ясувати основні тенденції розвитку та діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття в період Другої світової війни.

Методи дослідження: пошуково-бібліографічний задля вивчення архівних і бібліотечних каталогів, фондів та описів; контент-аналіз архівних матеріалів (наказів, розпоряджень керівних органів влади); хронологічний для визначення основних тенденцій у розвитку та діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття в 1939–1944 рр.

Результати. Територіальне перепідпорядкування закарпатських земель Угорщини в 1939 р. призвело до зміни назви краю: замість Підкарпатської Русі (в період належності закарпатських земель до Чехословацької Республіки) повернені до Угорщини закарпатські землі одержали назву «Підкарпаття». Питання освіти та соціальний захист дитинства входили до компетенції регентського комісара Підкарпаття, який призначав головного директора шкільного округу Підкарпаття, а прийняття рішень щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, входило до повноважень окружних сирітських судів.

Угорським урядом на повернутих територіях було організовано гуманітарні акції через залучення урядових організацій «Угорець за угорця» та державної Ліги захисту дітей.

Із початком воєнних дій окремі заклади інтернатного типу підлягали перепрофілюванню: відокремлений структурний підрозділ Мукачівського державного дитячого притулку «Дитячий будинок для калік» був перепрофілюваний у терапевтичне відділення лікарні м. Мукачево, а навчальні корпуси дитячого будинку у м. Надь Севлюш (сучасне м. Виноградів) передані в користування угорської армії. Ускладнилися умови проживання та харчування вихованців в інтернатних закладах Підкарпаття, особливо в дитячих будинках (греко-католицькому сиротинці «Свята родина») та поселеннях сімейного типу.

Постійні зміни контингенту вихованців, місця роботи працівників державних дитячих будинків призвели до несвоєчасної та некоректної виплати заробітної плати педагогічному та допоміжному персоналу закладів інтернатного типу.

Висновки. Діяльність закладів інтернатного типу на Закарпатті періоду 1939–1944 рр. характеризується такими тенденціями: 1) згортанням практики інтернатної освіти у зв'язку з початком воєнних дій, що вплинуло на скорочення кадрового потенціалу та зменшення рівня матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в інтернатних закладах; 2) поширенням впливу релігійних і громадських організацій (Ліги захисту дітей, «Левенте», «Угорець за угорця» та ін.).

Ключові слова: інтернати, дитячі будинки, Закарпаття, Угорщина.

BOARDING INSTITUTIONS PRACTICE IN TRANSCARPATHTHIA DURING THE SECOND WORLD WAR

Cherepania Mariia Tarasivna,
Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences,
Assistant at the Department of Pedagogy of Preschool,
Primary Education and Educational Management
Mukachevo State University
mariia.cherepania@gmail.com
orcid.org/0000-0002-2333-5140

The history of boarding schools' formation and development in Ukraine in general and in Transcarpathia in particular is an important source of pedagogical experience, the study, analysis and systematization of which will contribute to understanding of modern globalization in education and designing its future.

Purpose is to find out the main trends in the boarding schools development and practice in Transcarpathia during the Second World War.

Methods: bibliographical search is for the archival and library catalogs study, collections and descriptions; archival materials content analysis (orders government instructions); chronological is for determining the main trends in the boarding schools' development and practice in Transcarpathia in 1939–1944.

Results. Transcarpathian lands territorial subordination to Hungary in 1939 led to a change in the name of the region: instead of Subcarpathian Russia (during the period of Transcarpathian lands belong to the Czechoslovak Republic) Transcarpathian lands that returned to Hungary were called "Subcarpathia". Childhood education and social protection were the the Podkarpacie Regent Commissioner's responsibility, who appointed the principal of the Podkarpacie school district, and decisions on orphans and children deprived of parental care were the district orphanage courts' responsibility. The Hungarian government organized a number of humanitarian actions in the returned territories through the involvement of government organizations "Hungarian for Hungarian" and the State League for the Protection of Children. With the beginning of hostilities, some boarding schools were subject to re-profiling: a separate structural unit of the Mukachevo State Orphanage "Orphanage for the crippled" was reorganized into the therapeutic department of the hospital in Mukachevo, and the educational building of the orphanage in Nad Sevlyush transferred to the use of the Hungarian army. The living and feeding conditions of pupils in boarding schools in Podkarpacie, and especially in orphanages (Greek-Catholic orphanage "Holy Family") and family-type settlements have become more complicated. Constant changes in the pupils' contingent, state orphanages employees' places of work have led to late and incorrect payment of salaries to teachers and support staff of boarding schools.

Conclusions. The boarding schools practice in Transcarpathia in the period 1939–1944 is characterized by the following trends: 1) boarding education curtailment in connection with the hostilities start, which reduced staffing and reduced the level of material and technical support of the educational process in boarding schools; 2) spreading the religious and public organizations influence (League for the Children's Protection, "Levente", "Hungarian for Hungarian", etc.)

Key words: *boarding schools, orphanages, Transcarpathia, Hungary.*

Вступ

Сьогодні інтернатна освіта є важливою складовою частиною системи освіти України, яка потребує переосмислення свого функціонального призначення та реформування в напрямі розширення альтернативних форм інституційного утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей, що потребують особливих умов догляду та виховання. Вивчення історії становлення і розвитку закладів інтернатного типу в Україні загалом і на Закарпатті зокрема є важливим джерелом педагогічного досвіду, вивчення, аналіз і систематизація якого сприятиме осмисленню й усвідомленню сучасних процесів глобалізації в освіті та проектуванню її майбутнього.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

В історико-регіональному аспекті проблеми виникнення, становлення та розвитку інтернатних закладів, дитячих будинків і притулків досліджувалися А. Аблятиповим (становлення та розвиток інтернатних закладів АР Крим у 1920–2000 рр.), О. Ільченко (виховання дітей-безпритульників на Полтавщині у 20–30 рр. ХХ ст.), О. Карпенко (розвиток опіки над дітьми у педагогічній теорії та практиці Польщі (ХХ – початок ХХІ ст.)), Н. Касьяновою (боротьба з безпритульністю та бездоглядністю на Донбасі 1943–1953 рр.), М. Соловей (діяльність дитячих будинків Донбасу у 1943–1965 рр.) та ін. Щодо історико-педагогічних досліджень

інтернатної освіти в Закарпатті, то тут варто виокремити наукові напрацювання з історії розвитку та функціонування окремих закладів інтернатного типу радянського періоду, а саме: А. Машкаринець-Бутко (Хустська школа-інтернат, Ужгородська спецшкола-інтернат для дітей із вадами слуху) та М. Попадича (Виноградівський дитячий будинок).

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні основних тенденцій розвитку та діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття в період Другої світової війни.

2. Методологія та методи

Задля досягнення поставленої мети ми використовували комплекс методів наукових досліджень, зокрема: пошуково-бібліографічний для вивчення архівних і бібліотечних каталогів, фондів та описів; контент-аналіз архівних матеріалів (наказів, розпоряджень керівних органів влади); хронологічний для визначення основних тенденцій розвитку та діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття в 1939–1944 рр.

3. Результати та дискусії

Напередодні Другої світової війни відбулося територіальне перепідпорядкування закарпатських земель Угорщині, оскільки після проголошення Карпатської України 15 березня 1939 р. незалежною республікою на чолі з президентом А. Волошиним угорські війська почали наступ. Тогочасний угорський уряд не змірився із включенням закарпатських земель ще в 1919 р.

до складу Чехословацької Республіки та вважав, що вони історично належать Угорщині. Внаслідок повернення території закарпатських земель до складу Угорщини найперше змінилася назва краю – замість Підкарпатської Русі (назва за часів перебування у складі Чехословаччини) повернені до Угорщини землі одержали назву «Підкарпаття». Очолював край регентський комісар, котрий підпорядковувався тільки регенту та прем'єр-міністру Угорщини.

Угорським урядом одразу було вжито заходи, спрямовані на покращення добробуту громадян на щойно повернутих землях. Зокрема, поширилися гуманітарні акції, серед яких особливо активними були місії урядової організації «Угорець за угорця» та державної Ліги захисту дітей, що влаштували дітей Підкарпаття до оздоровчих літніх таборів в Угорщині, організували збір грошей і продуктів для допомоги бідним (вже у другій половині березня 1939 р. напередодні великодніх свят серед населення Підкарпаття було розподілено 106 тис. споживчих пакунків) тощо (Закарпаття 1919–2009 рр., 2010: 195–197). Незважаючи на ці заходи, з початком Другої світової війни соціально-економічне життя Підкарпаття, як і в усій Угорщині та Європі, погіршувалося: значна частина підприємств була мілітаризована, що суттєво позначилося на умовах праці робітників; у сільській місцевості збільшувалася кількість малозабезпечених селян, змушених сплачувати введений угорським урядом «військовий податок» через реквізицію продуктів харчування для потреб армії. Демографічна ситуація також була несприятливою, адже, як зазначає дослідник історії Закарпаття П.-Р. Магочій, «у 1939–1940 рр. близько 8.000 русинів, і то переважно молодих хлопців і дівчат, котрі не прийняли анексію Підкарпатської Русі Угорщиною, втекли через гори у східну Галичину, яка не так давно ще була частиною Польщі, а з 1939 р. її анексував Радянський Союз» (Магочій, 2007: 87), а представників єврейської общини, що тоді становила близько 15% усього населення краю, масово депортували у нацистські концентраційні табори (Тернистий шлях до України, 2007: 89). Суспільно-політичне життя Підкарпаття характеризувалося активізацією протидії поширенню комуністичної ідеології серед місцевого населення (Правление Мукачевской греко-католической епархии, 1943: 275) та поширенням ідеології молодіжної організації «Левенте», спрямованої на формування в підростаючого покоління національно-патріотичних почуттів, національної свідомості та готовності до оборони Угорщини. Зазначені аспекти соці-

ально-економічного та суспільно-політичного життя краю впливали на організацію життєдіяльності закладів інтернатного типу.

Справи освітньої адміністрації та соціального захисту дитинства входили до компетенції регентського комісара Підкарпаття. У п. 3 § 2 Розпорядження № 6.200 «Про теперішнє управління суспільною справою на повернутих землях Підкарпатської території» зазначалося, що освітою та шкільництвом керував головний директор округу, а в § 6 юридично закріплюється право прийняття рішень щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за окремими сирітськими судами (Fedines, 2004: 528–529). У цей період на території Закарпаття існувала розвинена мережа закладів інтернатного типу, заснована ще в 1901 р. Австро-Угорщиною й активно підтримувана Чехословаччиною, а саме: Державний дитячий будинок у м. Мукачево (до якого структури входили: Державний дитячий притулок для дітей із відхиленнями у розумовому та психічному розвитку у м. Надь Севлюш, Державний притулок для глухонімих у м. Ужгород, Державний притулок для калік у м. Мукачево, Державна школа-інтернат для сліпих дітей у м. Мукачево), приватні та релігійні дитячі притулки («Erzsébet», «Свята родина», «Алумнеум і Конвікт»), дитячі поселення сімейного типу, оздоровчі колонії (с. Поляна, с. Кваси, с. Анталовці), притулки для новонароджених дітей і незаміжніх матерів.

Із початком воєнних дій директори державних дитячих будинків зобов'язувалися виконувати розпорядження Міністерства внутрішніх справ Угорщини щодо введення загальної мобілізації та режиму економії, своєчасного подання інформації про військовозобов'язаних тощо (Мукачівський державний дитячий будинок, 1940–1942: 1). Зазначимо, що за невиконання цього розпорядження директори – головні лікарі несли дисциплінарну та матеріальну відповідальність. Окремі заклади інтернатного типу підлягали перепрофілюванню, а використання їхнього майна залежало від військових потреб. Наприклад, в одному із приміщень відокремленого структурного підрозділу Мукачівського державного дитячого притулку – дитячому притулку для калік – було відкрито терапевтичне відділення на період до 31 грудня 1941 р., але терміни автоматично продовжувалися аж до завершення війни (Мукачівський державний дитячий будинок, 1940–1942: 2).

Складні умови проживання та харчування вихованців в інтернатних закладах Підкарпаття стали однією з головних тенденцій досліджуваного періоду. До директора дер-

жавного дитячого будинку в м. Мукачево було зареєстровано численні звернення від окружних інтернатних інспекторів щодо ситуацій, які склалися в дитячих притулках, а особливо – у дитячих поселеннях. Прикладом може слугувати ситуація у дитячому поселенні сімейного типу в селищі Підгоряно (тепер Підгоряно є частиною м. Мукачево – М. Ч.), де керувала вдова Кондор, на вихованні якої перебували 26 вихованців із важкими фізичними та розумовими відхиленнями (анемією, ідіотизмом), а також із різними поведінковими девіаціями. Під час інспектування цього поселення було виявлено, що вихованці перебувають у вкрай виснаженому стані, майже голодують. На умови утримання (чистоту й порядок) і ставлення виховательки до дітей нарікань не було. Під час розмови із вдовою Кондор з'ясувалося, що їй не надавали в повному обсязі всі необхідні продукти харчування, і це призвело до такого становища. Адміністрація Мукачівського державного дитячого будинку неодноразово зверталася до місцевих органів влади, навіть до Міністра внутрішніх справ Угорщини, із проханням забезпечити належне виконання законів у контексті забезпечення вихованців дитячих притулків / поселень продуктами харчування (Мукачівський державний дитячий будинок, 1943: 1–2, 5–6). Через рік після розгляду цієї справи адміністрація Мукачівського державного дитячого будинку звернулася до управління житловим господарством у м. Мукачеві з проханням перемістити дитяче поселення сімейного типу вдови Кондор із Підгоряно в м. Мукачево, «ближче до головного відділення державного дитячого будинку, у чотирикімнатний будинок із надвірними спорудами, що залишився від євреїв» (Мукачівський державний дитячий будинок, 1943–1944: 16).

Фінансові труднощі спіткали не тільки державні інтернатні заклади, але й приватні та релігійні, зокрема греко-католицький сиротинець «Свята родина», про що свідчить переписка із греко-католицьким єпископом та Угорським Королівським Міністерством фінансів і засновником закладу А. Волошином, чиї кошти на банківських рахунках були конфісковані. Згодом, щоб хоч якось забезпечити діяльність інтернату, А. Волошин у переписці з єпископатом просить передати на потреби сиротинцю придбані ним у м. Хуст земельну ділянку та будівлю, в якому був розміщений сиротинець, передати за собівартістю греко-католицькій єпархії в м. Хуст. Отримані за це кошти греко-католицька єпархія повинна була передати на потреби сиротинця «Свята родина» (Правление

Мукачевской греко-католической епархии, г. Ужгород, 1941: 1–3).

Постійні зміни контингенту вихованців, а також зміни місця роботи працівниками державних дитячих будинків призвели до несвоєчасної та некоректної виплати заробітної плати вихователям. Для унормування цього питання директором центрального Угорського Королівського дитячого будинку в м. Будапешт було прийняте рішення, яке розповсюджувалося й на регіональні дитячі притулки, в т. ч. й на Мукачівський, щодо врегулювання цього питання. Із 1 квітня 1943 р. заробітну плату вихователям у сумі 28,50 пенге виплачувати не на початку, а наприкінці поточного місяця за останнім місцем працевлаштування (Мукачівський державний дитячий будинок, 1940–1942: 2).

Хроніка діяльності дитячого будинку для хлопців у м. Надь Севлюш (сучасна назва Виноградів – М. Ч.) засвідчує, що станом на 15 березня 1939 р. у дитячому будинку перебувало 120 вихованців (89 хлопців і 31 дівчина), котрі навчалися у п'яти класах школи. Щодо персоналу, то працівники, які працювали в закладі у чехословацький період і не склали присягу на вірність Угорщині, були звільнені, а на їхні місця прийшли інші. Навчання у школі велося угорською мовою. Наприкінці 1940–1941 навчального року весь педагогічний колектив був направлений на 8-денні курси до Будапешту. Починаючи з 1941–1942 н.р. кількох працівників (3 вчителів, лікаря, городника, сторожа) було мобілізовано, навіть навчальний рік довелося розпочати не з 1, а з 9 вересня, тому що в будівлі закладу перебували військові (Школьна хроніка, 1920–1965). Уплив воєнних дій став особливо відчутним у 1943 р. Так, архівні дані засвідчують, що ще у лютому 1943 р. директор дитячого будинку у м. Надь Севлюш звернувся до адміністрації державного дитячого притулку в м. Мукачево, щоб вона заздалегідь повідомила про можливе скорочення терміну навчального року. Насамперед це було пов'язано з тим, що не всі вихованці, які перебували в дитячому будинку, мали вади розумового розвитку, багато з них навчалися в місцевій народній початковій школі, тож їм потрібно було достроково здати річні іспити. Керівник закладу вважав, що «це важливо з огляду на соціалізацію дитини, адже, якщо вона матиме посвідчення про закінчення народної школи, в майбутньому на неї не казатимуть, що вона виховувалася у школі для розумово відсталих, і не піддаватимуть приниженню» (Мукачівський державний дитячий будинок, 1943: 61). У квітні 1943 р.

достроково припиняється освітній процес у будинку-інтернаті для розумово відсталих у м. Надь Севлюш і розглядається питання про його тимчасове закриття, про що зазначає директор – головний лікар Мукачівського державного дитячого будинку у своєму листі до Міністра внутрішніх справ Угорщини. Як зазначається у Шкільній хроніці, 1944–1945 навчальний рік у надьсевлюському дитячому будинку не розпочався взагалі, оскільки його будівлю зайняли військові (Шкільна хроніка, 1920–1965).

Починаючи з березня 1944 р. директором – головним лікарем Мукачівського державного дитячого будинку у зв'язку із запровадженням Угорщиною надзвичайного стану було видане розпорядження щодо створення бомбосховищ при головному корпусі інтернатного закладу, а також у його структурних підрозділах. Також спеціальним розпорядженням у всіх будівлях, які належали дитячому будинку, слід було вжити заходів щодо затемнення будівель із настанням вечірнього часу. Директор – головний лікар зобов'язав призначити відповідальних за цю справу, котрі неухильно мали виконувати приписи й несли персональну відповідальність за їх виконання (Мукачівський державний дитячий будинок, 1944: 5).

Та коли в 1944 р. радянські війська перейшли в наступ, закарпатські землі знову зазнали зміни територіальної належності, що відобразилося й на діяльності закладів інтернатного типу. Зокрема, нова влада приводила у відповідність до радянських стандартів діяльність усіх державних інституцій (економіки, освіти, медицини, соціальної опіки, культури тощо), не залишили осторонь і заклади інтернатного типу, які функціонували на території Закарпаття в першій половині ХХ ст. Зокрема, центральний заклад – Мукачівський державний дитячий будинок – у зв'язку з тим, що стара назва «не соответствует новым требованиям перестроенного института, ибо по новейшему он расширен на больше отделений по охране детей», змінив назву на «Державний дитячий притулок у Мукачеві» (Державний дитячий притулок, м. Мукачево, 1945: 2–4). Після перейменування Державного дитячого притулку та інвентаризації розпочинається перерозподіл його майна. Так, 3 жовтня 1945 р. виходить Постанова Народної Ради Закарпатської України «Про утворення соціальних закладів для інвалідів для дітей-калік у Мукачеві з усіма прибудовами, обладнанням, господарством переходить у відання ресорту соціальної опіки Народної Ради Закарпатської України

для утворення в ньому будинку для інвалідів війни; а будинок для розумово відсталих дітей у Севлюші з усіма прибудовами, обладнанням, господарством переходить у відання ресорту соціальної опіки Народної Ради Закарпатської України для утворення в ньому будинку для інвалідів праці та престарілих пенсіонерів (Мукачівський державний дитячий будинок, 1944–1946: 4). Що стосується вихованців реорганізованих закладів, то діти, які мали особливо важкі фізичні та розумові відхилення, були переведені до головного корпусу Державного дитячого притулку, а решта – до інших дитячих притулків.

Зміни торкнулися і Державного закладу для глухонімих в Ужгороді. Так, у касовій книзі закладу, в якій фіксувалися фінансові надходження та витрати в діяльності закладу за період 1942–1944 рр., а також у журналі обліку продуктів за 1942–1944 рр. зазначено, що заклад згідно із розпорядженням відділу шкіл і народної освіти Народного комітету м. Ужгорода за № 241/1944 від 24 грудня 1944 р. закрито, і вся інформація щодо нього передана Уповноваженому Народної Ради із соціальної опіки (Державне заведення для глухонімих, 1945: 82). Тож нова влада вилучала фінансові документи про діяльність закладів інтернатного типу з метою їх перепідпорядкування та перепрофілювання виду їхньої діяльності. Зокрема, фінансове забезпечення всіх дитячих будинків на початку встановлення радянської влади здійснювалося Міністерством соціального забезпечення. Для виплати заробітної плати педагогічний, медичний і допоміжний персонал всіх закладів інтернатного типу зобов'язаний був заповнювати так звані «запитні листини» (Мукачівський державний дитячий будинок, 1944–45: 14), в яких чітко зазначалося місце роботи, посада, інформація про освіту та сімейний стан. Важливою була примітка, чи перебувала людина на цих посадах за угорського уряду, якщо була така примітка, то працівник вважався неблагонадійним.

Висновки

Діяльність закладів інтернатного типу на Закарпатті періоду 1939–1944 рр. характеризується такими тенденціями: 1) згортанням практики інтернатної освіти у зв'язку з початком воєнних дій, що вплинуло на скорочення кадрового потенціалу та зменшення рівня матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в інтернатних закладах; 2) поширенням впливу релігійних і громадських організацій (Ліги захисту дітей, «Левенте», «Угорець за угорця» та ін.). Перспективними напрямками подальших

історико-педагогічних досліджень закладів інтернатного типу є аналіз змісту їхньої освітньої та виховної діяльності, вивчення досвіду альтернативних форм інституційного догляду, які діяли в різні історичні періоди, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державне заведення для глухонемих, г. Ужгород, 1945 р. Книга обліку продуктів за 1942–45 рр. ДАЗО. Ф. 779. Оп. 1. Спр. 239. Арк. 1–84.
2. Державний дитячий притулок, м. Мукачеве, 1945 р. Переписка з Народною Радою Закарпатської України про переіменування дитячого притулку на «Державний дитячий притулок». ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 2. Спр. 140. Арк. 1–4.
3. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура: україномовний варіант українсько-угорського видання / під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; редкол.: Ю. Остапеч, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; відп. за вип. М. Токар. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. 720 с.
4. Магочій П.-Р. Народ нізвідки: ілюстрована історія карпаторусинів / пер. русинською мовою В. Падяк. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2007. 120 с.
5. Мукачівський державний дитячий будинок, 1940–1942 рр. Розпорядження Міністерства внутрішніх справ Угорщини. ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 1. Спр. 218. Арк. 1–10.
6. Мукачівський державний дитячий будинок, 1943 р. Переписка з Міністерством внутрішніх справ Угорщини про розміщення безнадзорних дітей в дитячих будинках. ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 1. Спр. 227. Арк. 1–65.
7. Мукачівський державний дитячий будинок, 1943–1944 рр. Переписка з Міністерством внутрішніх справ Угорщини про діяльність Чинадіївського дитячого притулку та інше. ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 1. Спр. 226. Арк. 1–18.
8. Мукачівський державний дитячий будинок, 1944 р. Переписка з Міністерством внутрішніх справ Угорщини про побудову бомбосховища при дитячому будинку. ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 1. Спр. 239. Арк. 1–37.
9. Мукачівський державний дитячий будинок, 1944–1946 рр. Постанова Народної Ради Закарпатської України про утворення соціальних закладів для інвалідів війни і праці. ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 2. Спр. 143. Арк. 1–8.
10. Мукачівський державний дитячий будинок, 1944–45 рр. Розпорядження Міністерства внутрішніх справ Угорщини. ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 1. Спр. 235. Арк. 1–14.
11. Правление Мукачевской греко-католической епархии, г. Ужгород, 1941 г. Прошение Волошина Августа о перемещении Хустского церковного детского приюта в гор. Ужгород и сообщение епископа игумена монастыря Василия Великого в гор. Ужгороде об оказании материальной помощи регентским комиссаром Подкарпатской территории Хустскому приюту. ДАЗО. Ф. 151. Оп. 24. Спр. 529. Арк. 1–5.
12. Правление Мукачевской греко-католической епархии, г. Ужгород, 1943 г. Докладные записки

священника Волошина Августа и юрисконсульта епархии Свитанича о финансовых затруднениях Хустского детского приюта. ДАЗО. Ф. 151. Оп. 24. Спр. 894. Арк. 1–7.

13. Тернистий шлях до України: збірник архівних документів і матеріалів «Закарпаття в європейській політиці 1918–1919, 1938–1939, 1944–1946 рр.» / упор., передмова та покажчик О.Д. Довганича та О.М. Корсуна. Ужгород: ВАТ Видавництво «Закарпаття», 2007. 752 с.

14. Школьна хроніка: Рукопис. Виноградів, 1920–1965.

15. Fedinec Csilla. Iratok a Kárpátaljai Magyarok Történetéhez 1918–1944. Törvények, rendeletek, kisebbségiprogramok, nyilatkozatok. Somorja – Dunaszerda hely: Fórum Kisebbségi Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 2004. 663 ol.

REFERENCES

1. State Institution for the Deaf and Dumb, Uzhhorod, 1945. Product Accounting Book for 1942–45 F. 779. Op. 1. Ref. 239. State Archives of the Transcarpathian region.
2. State Children's Orphanage, Mukachevo, 1945. Correspondence with the People's Council of Transcarpathian Ukraine on the renaming of the orphanage to the "State Children's Shelter". F. 1489. Op. 2. Ref. 140. State Archives of the Transcarpathian region.
3. Vehesh, M., Fedynets' Ch. (Ed.); Ostapets', Yu., Ofitsyns'kyy, R., Sorko, L., Tokar, M., Chernychko S. (Editorial board). (2010). *Transcarpathia 1919–2009: history, politics, culture*. Uzhhorod: Polygraphy Center "Lira".
4. Mahochiy, P.-R.; Padyak, V. (transl.). (2007). *People out of nowhere: an illustrated history of the Carpatho-Rusyns*. Uzhhorod: V. Padyak Publishing House.
5. Mukachevo State Orphanage, 1940–1942. Order of the Ministry of Internal Affairs of Hungary. F. 1489. Op. 1. Ref. 218. State Archives of the Transcarpathian region.
6. Mukachevo State Orphanage, 1943. Correspondence with the Ministry of Internal Affairs of Hungary on the placement of neglected children in orphanages. F. 1489. Op. 1. Ref. 227. State Archives of the Transcarpathian region.
7. Mukachevo State Orphanage, 1943–1944. Correspondence with the Ministry of Internal Affairs of Hungary on the activities of the Chinadiyiv Orphanage and more. F. 1489. Op. 1. Ref. 226. State Archives of the Transcarpathian region.
8. Mukachevo State Orphanage, 1944. Correspondence with the Ministry of Internal Affairs of Hungary on the construction of a bomb shelter at the orphanage. F. 1489. Op. 1. Ref. 239. State Archives of the Transcarpathian region.
9. Mukachevo State Orphanage, 1944–1946. Resolution of the People's Council of Transcarpathian Ukraine on the establishment of social institutions for war and labor invalids. F. 1489. Op. 2. Ref. 143. State Archives of the Transcarpathian region.
10. Mukachevo State Orphanage, 1944–45. Order of the Ministry of Internal Affairs of Hungary. F. 1489. Op. 1. Ref. 235. State Archives of the Transcarpathian region.
11. Board of the Mukachevo Greek Catholic Diocese, Uzhgorod, 1941. Voloshin August's request to move the

Khust church orphanage to the mountains. Uzhgorod and the message of the bishop hegumen of the monastery Basil the Great in the mountains. Uzhgorod on the provision of material assistance by the regent commissar of the Subcarpathian territory to the Khust shelter. F. 151. Op. 24. Ref. 529. State Archives of the Transcarpathian region.

12. Board of the Mukachevo Greek Catholic Diocese, Uzhgorod, 1943. Memoirs of the priest Voloshin Augustin and the legal adviser of the Diocese Svitanich about the financial difficulties of the Khust orphanage. F. 151. Op. 24. Ref. 894. State Archives of the Transcarpathian region.

13. Dovahnych, O.D., Korsun, O.M. (Compiler). (2007). The thorny path to Ukraine: a collection of archival

documents and materials “Transcarpathia in European politics 1918–1919, 1938–1939, 1944–1946”. Uzhhorod: Zakarpattia Publishing House OJSC.

14. School Chronicle: Manuscript. (1920–1965). Grapes.

15. Fedinec Csilla. (2004). Iratok a Kárpátaljai Magyarok Történetéhez 1918–1944. Törvények, rendeletek, kisebbségiprogramok, nyilatkozatok. Somorja – Dunaszerda hely: Fórum Kisebbségi Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2020.

The article was received 12 November 2020.